

Oppgave i PT501

Menighetsbyggning

Tore Kessel Hynnekleiv

Godkjent oppgaveordlyd:

Hører felles syndsbejennelse hjemme i gudstjenesteliturien?

Fjellhaug International University College

[Høsten 2021]

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og Motivasjon

Jeg må begynne med en bekjennelse. Da jeg begynte å arbeide med denne teksten, hadde jeg en baktanke - et ønske om at menigheten min kunne innføre felles syndsbekjennelse i gudstjenesteliturgien. Jeg håpet å finne gode argumenter som kunne presenteres for lederskapet i menigheten. Jeg har kjent på et savn av å bli tilgitt under gudstjenestens felleskap, en påminnelse om at vi ikke bare gjør individuelle synder, men også tar del i kollektiv synd, og en lettelse kan velle frem i meg når presten uttaler: «Dersom vi bekjenner våre synder, er han trofast og rettferdig, så han tilgir oss syndene og renser oss for all urett.»¹ Når jeg får svare «Kyrie eleison.»² kjennes det som om vekten av min synd blir løftet av meg. Jeg hadde til da vært overbevist om at syndsbekjennelsen ikke bare kunne føles bra, men at den også var en av de mest essensielle, tradisjonelle og bibelsk velbegrunnede liturgideler i gudstjenesten. Jeg har tatt feil. Det viser seg at «mennesker som sliter med skam og selvforakt»³ kan oppleve syndsbekjennelse som noe negativt, at det kirkehistoriske grunnlaget for en felles syndsbekjennelse «ikke er sterkt,»⁴ innført i Norge så sent som i 1977, og at den bibelske forankringen som blir benyttet for å forsvare felles syndsbekjennelse som regel er hentet fra tekster i GT som fremmer «kultiske renhetsideer, med røtter langt tilbake i den gamle pakts tempeltjeneste».⁵ Syndsbekjennelsen slik den blir praktisert i Den Norske Kirke i dag er blitt kraftig kritisert

¹ «Ordning for hovedgudstjeneste», 24.

² «Ordning for hovedgudstjeneste», 26.

³ Hansen, «Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur», 45.

⁴ Redse, «Gathered together in Jesus' name - a Historical Outline of the Sunday Liturgy & An Exploration for a New Chinese Lutheran Liturgy», 63. Min oversettelse. Redse skriver: «Although the historical foundation for a general confession of sin as a part of the worship liturgy is not strong.»

⁵ Hansen, «Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur», 39.

og debattert de siste årene, og Den Svenske Kirke foreslo i år 2000 å fjerne den fra sin liturgi. Det kan se ut som teologisk refleksjon rundt og debatt over liturgidelen jeg har vært så knyttet til er aktuell.

1.2 Tese

Ved å utforske det psykososiale, historiske og bibelske grunnlaget for felles syndsbekjennelse, vil jeg vise at liturgidelen bør beholdes fordi den har bibelsk forankring i flere tekster i GT samt *Fader Vår* i NT, og kan minne mennesker om deres potensiale for ondskap samt deres del i kollektiv synd. Felles syndsbekjennelse bør likevel ikke regnes som en nødvendig del av gudstjenesten fordi dens historiske grunnlag er magert, og fordi riten kan føre mennesker inn i skam og en misforstått syndsforståelse.

1.3 Metode, Avgrensning og Materiale

Jeg vil i denne oppgaven fokusere på det psykososiale, historiske og bibelske grunnlaget for den felles syndsbekjennelsen som er vanlig praksis i gudstjenester i DNK i dag. Grunnen til at jeg velger å fokusere på det psykososiale, historiske og bibelske grunnlaget for riten, er at jeg anser disse for de tre viktigste pilarene i kirkens liturgi. Hegstad mener det er «nødvendig å bruke historiske kilder (fra ulike tider) for å forstå kristen gudstjenestefeiring i dag.»⁶ Det er også viktig å forankre liturgi i bibelen om den skal kunne aksepteres og prøves av kommende generasjoner. Som Gordon W. Lathrop skriver, «The Bible and the liturgy belong together.»⁷ I tillegg er det en styrke om liturgien treffer moderne mennesker i form og innhold på et psykososialt plan fordi «gudstjenesten et sted der alt sant menneskelig bør ha en plass, så sant det tjener gudstjenestens formål» som en samling «i Jesu navn.»⁸

Det har vært utfordrende å finne materiale som omhandler felles syndsbekjennelse. Det har derfor vært nødvendig å benytte ulike kilder for å få oversikt over syndsbekjennelsens historie. Kildene for å

⁶ Hegstad, *Den virkelige kirke: bidrag til ekklesiologien*, 154.

⁷ Lathrop, *Saving Images: The Presence of the Bible in Christian Liturgy*, 2.

⁸ Hegstad, *Den virkelige kirke: bidrag til ekklesiologien*, 160.

kartlegge den psykososiale bakgrunnen for syndsbekjennelsen er i hovedsak hentet fra Jan-Olav Henriksens bok *Imago Dei*, Geir Hansens artikkel *Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur*, og Modéus' bok *Menneskelig gudstjeneste-Om gudstjenesten som relation og ritual*. Den historiske bakgrunnen for syndsbekjennelsen er i hovedsak basert på Geir Hansens artikkel, boken *Gudstjenestelivet i Den Norske Kirke* av Helge Fæhn, og boken *Worship as repentance* av Walter Sundberg. Det bibelske grunnlag for syndsbekjennelsen lener seg hovedsakelig på Hansens artikkel, Sundbergs bok, samt teologiske tanker fra Brueggemann og Lanthrop, samt bibelske tekster.

1.4 Definisjoner

Forsoningsriter har historisk sett inneholdt fire elementer: (1) syndsbekjennelse/skriftemål, (2) anger, (3) bot/satisfaksjon og (4) syndsforlatelse/absolusjon.⁹ I syndsbekjennelsen som blir brukt i DNK berøres det første og andre av disse elementene, mens prestens løftesord berører det fjerde elementet. Det tredje elementet, boten, eller gode gjerninger gjort i respons til eller som krav for tilgivelsen, er for det meste forsvunnet fra luthersk og evangelisk trospraksis. Selv om alle fire elementer berører hverandre, vil jeg i denne oppgaven fokusere på syndsbekjennelsen og dens sammenheng med syndsforlatelsen, altså element én og element fire.

Utrykkene *felles syndsbekjennelse* og *felles syndsforlatelse* er i denne oppgaven definert som praksisen som utøves i felleskap i moderne gudstjenester hvor menigheten siterer liturgiske tekster i felleskap og mottar syndsforlatelse av en prest eller pastor i felleskap. Jeg har valgt å unngå å bruke uttrykket *allment skriftemål* siden dette ordet kan brukes om historiske riter som har fungert annerledes enn slik syndsbekjennelsen fungerer i gudstjenesten i dag. Selv om det finnes mange varianter av den liturgiske teksten som brukes i syndsbekjennelse i ulike kirker, vil jeg i denne oppgaven ta utgangspunkt i en av de vanligste tekstene som er brukt i DNK i dag. Vår tekst er det første av forslagene til syndsbekjennelsestekst i høymessen i Gudstjenestehåndboka fra 2011 og står oppført slik:

⁹ Day, Gordon-Taylor, og Club, *The Study of Liturgy and Worship: An Alcuin Guide*, 165.

Gud, vær meg nådig!

Jeg har syndet mot deg og sviktet min neste

– med tanker og ord,

med det jeg har gjort

og med det jeg har forsømt.

Tilgi meg min synd for Jesu Kristi skyld.

Skap i meg et rent hjerte,

og gi meg kraft til nytt liv ved din hellige Ånd.¹⁰

Synsbejennelsen finnes også i variasjoner hvor pronomenene er byttet ut med tredjeperson.

Bekjennelsen blir besvart av presten med løftesordene: «Dersom vi bekjenner våre synder, er han trofast og rettferdig, så han tilgir oss syndene og renser oss for all urett.»¹¹

1.5 Grunnlaget for felles synsbejennelse

I artikkelen *Synsbejennelse og liturgisk forberedelseskultur* bruker Hansen overbevisende psykososiale, bibelske og kirkehistoriske begrunnelser for å fjerne eller endre synsbejennelsen som liturgisk ledd i DNK. Hansen skriver, «Slik jeg ser det har synsbejennelsen kort og godt fått en for stor og for selvsagt plass i vår kirkes høymesse. Det er ingen selvfølge at den skal beholdes som et fast ledd i innledningsdelen, og i dagens situasjon bør det gis en spesifikk begrunnelse for hvorfor den eventuelt skal beholdes.»¹² Hansen etterlyser en begrunnelse for å ha synsbejennelsen som liturgisk ledd. Han står ikke alene i sin kritikk. Listen er lang over dem som problematiserer synsbejennelsen. Før vi tar for oss kirkehistorien og det bibelske grunnlaget for felles synsbejennelse, la oss se på det psykososiale grunnlaget for synsbejennelsen.

¹⁰ «Ordning for hovedgudstjeneste», 24.

¹¹ «Ordning for hovedgudstjeneste», 24.

¹² Hansen, «Synsbejennelse og liturgisk forberedelseskultur», 41.

1.6 Det psykososiale grunnlaget for felles syndsbekjennelse

1.6.1 Psykososiale argumenter for felles syndsbekjennelse

En av de viktigste psykososiale begrunnelser for en felles syndsbekjennelse i gudstjenesten er trolig at den kan føre mennesker til en erkjennelse av sitt potensial til ondskap. Jan-Olav Henriksen argumenterer for dette. Han skriver, «I sin angst for enten å være for svartmalende eller for mytologisk i sin tilnærming til virkeligheten, er den teologiske talen om det onde noe som i moderne tid er forstummet.»¹³ Henriksen savner en forståelse av det onde som noe mer enn moralsk svikt, noe han kaller for en «fatal reduksjon»¹⁴ av begrepet. Fordi samfunnet i dag ikke forstår ondskap mener han at mennesket har «fått mindre mulighet for å forholde seg til og forstå det onde i sin dybde.»¹⁵ Å bekjenne sin synd regelmessig i gudstjenester kan øke denne forståelsen. Henriksen skriver, «Når mennesker i fellesskap kan forestille seg det onde og bearbeide ondskaper inne i seg, vil de lettere kunne unngå å gjøre onde handlinger i praksis.»¹⁶ Han argumenterer for at felles syndsbekjennelse kan øke menneskers erkjennelse av ondskap i sitt liv. Henriksens argumenter for felles syndsbekjennelse er generelle og kunne like gjerne omhandlet individuelt skriftemål. For å finne gode argumenter for felles syndsbekjennelse, bør argumentene kanskje heller fokuseres mot det som er unikt med felles syndsbekjennelse, nemlig fokuset på fellesskapets synd.

I et individualistisk samfunn har det tidligere vært lett å tro at hver enkelt synd ikke påvirker samfunnet og fellesskapet. I dag blir en slik tanke stadig fjernere. I en globalisert verden hvor dagsaktuelle miljøspørsmål, trafficking- og Nord-Sør-problematikk får stor oppmerksomhet, er mennesker stadig mer klar over at lokale handlinger i Norge kan påvirke mennesker i andre deler av verden. Slike tanker finner vi også innad i kirken. På kirkemøtet i november 2021 ble det for eksempel bestemt at Den Norske Kirke skal

¹³ Henriksen, *Imago Dei: den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet*, 232.

¹⁴ Henriksen, 232.

¹⁵ Henriksen, 232.

¹⁶ Henriksen, 231.

lage en egen syndsbejennelse om klimasaken.¹⁷ Kirkemøtet virker klar over at synd, ikke bare handler om enkeltindividers handlinger, men også kollektiv synd som er begått av et felleskap. Hegstad ser ut til å være enig i dette når han skriver at «det ikke bare er kirkens lemmer som er bærere av synd, men også *kirken selv*.»¹⁸ Hegstad argumenterer for at synd preger kirken og det kirkelige felleskapet. Han mener at kirken ikke kan heve seg over synd fordi selve kirken synder. Det finnes mange eksempler på at kirken har begått syndige handlinger eller har syndet gjennom forsømmelse. Hegstad mener at kirken svikter, akkurat som enkeltmennesker gjør.¹⁹ Felles syndsbejennelse kan hjelpe enkeltmennesker å forstå at de er del av et felleskap som synder kollektivt. Selv om kirkemøtet i DNK og Hegstad viser oss at syndsbejennelsen kan bidra positivt inn i menneskers liv ved å sette fokus på kollektiv synd er det likevel flere teologer som stiller seg skeptiske til felles syndsbejennelse.

1.6.2 Psykososiale argumenter imot felles syndsbejennelse

I følge Modéus er det ikke bare positive sider ved felles syndsbejennelse; den kan bidra til å fjerne mennesker fra sin gudsrelasjon.²⁰ I kapittelet *Systemfejl i gudstjenesten* i boken *Menneskelig gudstjeneste-Om gudstjenesten som relation og ritual*, understreker han at å plassere syndsbejennelsen i begynnelsen av gudstjenesten gir menigheten inntrykk av at noe må gjenopprettes i gudsrelasjonen. Dette mener Modéus er teologisk feil. Han påpeker at alle kristne har en relasjon til Gud som ikke må repareres. Han mener at fokuset bør ligge på at mennesket er forsonet med Kristus, ikke separert.²¹ Et annet problem relatert til felles syndsbejennelse er følelsen av skam.

¹⁷ Den Norske Kirke, «Mer himmel på en truet jord - Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft mot 2030», 5.

¹⁸ Hegstad, *Den virkelige kirke: bidrag til ekklesiologien*, 35.

¹⁹ Hegstad, 36.

²⁰ Modéus, *Menneskelig gudstjeneste-Om gudstjenesten som relation og ritual*, 106.

²¹ Modéus, 67.

Geir Hansen mener at det moderne mennesket ofte sliter med skyldfølelse og at syndsbekjennelse derfor kan «virke mot sin hensikt,» spesielt for «mennesker som sliter med skam og selvforakt.»²² Han understreker at syndsbekjennelsens form bør ha som mål å føre mennesker ut av skam og ikke dypere inn i den. For Hansen er det viktig at felles syndsbekjennelse må «oppfattes som noe helt annet enn å bekjenne synder, forstått som konkrete destruktive handlinger.»²³ Han mener at konkrete personlige synder bør fremlegges og håndteres i privat skriftemål, mens felles syndsbekjennelse bør lede til en forståelse av ondskap som «allmennmenneskelig potensialitet.»²⁴ I likhet med Henriksens tanker om syndsbekjennelse, mener Hansen at en slik handling vil ha en forebyggende funksjon fordi man anerkjenner sin egen og andres «tilbøyelighet til ondskap.»²⁵

Vi har nå sett på det psykososiale aspektet ved å ha en felles syndsbekjennelse. Som vi har observert mener Jan-Olav Henriksen, Geir Hansen, Harald Hegstad og kirkemøtet fra DNK at felles syndsbekjennelse kan berike mennesker ved å minne dem om sitt potensiale for ondskap og deres del i kollektiv synd. Samtidig advarer Modéus og Hansen om faren for å føre mennesker dypere inn i skam og en misforstått syndsforståelse. De psykososiale konsekvensene av felles syndsbekjennelse er ikke entydig positive og argumentasjonen for liturgi-delen bør derfor ikke forankres i disse tvetydige signalene alene. Finnes det historiske argumenter for å beholde felles syndsbekjennelse i liturgien i Norge i dag?

1.7 Det historiske grunnlaget for felles syndsbekjennelse

Flere teologer synes å kvie seg for å gjengi syndsbekjennelsens historie. Når syndsbekjennelsen blir omtalt i artikler og bøker, for eksempel i Balsnes og Henriksens artikkel *'Mykere' forståelse av synd*,²⁶ blir historien

²² Hansen, «Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur», 45.

²³ Hansen, 41.

²⁴ Hansen, 41.

²⁵ Hansen, 41.

²⁶ Balsnes og Henriksen, «'Mykere' forståelse av synd? - Om syndsbekjennelser i Den Norske Kirke».

som regel kort, generell og unyansert. Kanskje kan grunnen til dette være at det historiske grunnlaget for en felles syndsbekjennelse «ikke er sterk,» slik Redse skriver i en kort oppsummering av bekjennelsens historikk.²⁷ Hegstad antyder det samme ved å unnlate historikken i sin bok *Den virkelige kirke*. Selv om Hegstad skriver om viktigheten av kirketradisjoner og viser til historisk forankring av andre liturgideler, gir han ingen kirkehistorisk bakgrunn for syndsbekjennelsen.²⁸ For å skape et helhetlig bilde av syndsbekjennelsens historie, har jeg måttet smelte sammen mange ulike kilder. Jeg har funnet ut at felles syndsbekjennelse slik den gjennomføres i dag, er et relativt nytt fenomen.

1.7.1 Syndsbekjennelsen frem til reformasjonen

Det eldste skriftet som oppfordrer til syndsbekjennelse i kirken antas å være Didache fra midten eller slutten av det første århundret.²⁹ I Didache 14:1 fremheves det at syndsbekjennelse må gjennomføres før man kan motta nattverd. Vår kunnskap om hvordan syndsbekjennelse og tilgivelse fungerte i oldkirken er «overraskende liten,»³⁰ men lite tyder på at den lignet på felles syndsbekjennelse. Kirkepraksisen i det andre århundret tillot at kristne kun fikk én ny sjanse om de begikk stor synd etter dåpen. Dette ser man blant annet i *Gjeteren fra Hermas*³¹ og verk av Tertullian.³² De som syndet ba som regel om tilgivelse i en privat setting, men måtte noen ganger tilstå større synder fremfor alle i menighetsfelleskapet før tilgivelse

²⁷ Redse, «Gathered together in Jesus' name - a Historical Outline of the Sunday Liturgy & An Exploration for a New Chinese Lutheran Liturgy», 63.

²⁸ Hegstad, *Den virkelige kirke: bidrag til ekklesiologien*.

²⁹ Drimbe, *The Church of Antioch and the Eucharistic Traditions (ca. 35–130 CE)*, 142.

³⁰ Atkinson, *Luther: Early Theological Works*, 198. Min oversettelse av «remains bafflingly meagre».

³¹ «Mandates 4.3», 22.

³² «On Penitence 7», 662–63.

kunne gis.³³ Selv om denne sistnevnte praksisen kan minne om felles syndsbekjennelse, ser den ut til å ha mer til felles med individuelt skriftemål og botspraksis hvor enkeltsynder nevnes.

Det ble aksept for gjentakende tilgivelse av døpte på 200- og 300-tallet,³⁴ og på 600-700 tallet ble «det hemmelige enkeltskriftemål» vanlig praksis.³⁵ Fokuset forandret seg fra at den enkelte måtte forsone seg med menigheten, til at hvert individ skulle forsones med Gud gjennom bot. Etter Karl den Stores liturgireform på 800-tallet fremføres syndsbekjennelsesbønner mens prestene deler ut nattverden. I løpet av sen-middelalderen ble det vanlig at menigheten ble med på å fremføre disse renselsesbønnene før nattverden.³⁶ Det er altså først i sen-middelalderen at det dukker opp noe som ligner på felles syndsbekjennelse, som en renselsesbønn før nattverden. Kort tid etter denne praksisen blir innført, tar Luther et oppgjør med slike forberedelsesriter til nattverden i reformasjonen.

1.7.2 Syndsbekjennelsen etter reformasjonen

Luther var skeptisk til tanken om at man måtte rense seg for å ta imot nattverd og var sterk motstander av tvangspreget syndsbekjennelse. Luther var likevel positiv til privat skriftemål.³⁷ Hans begrunnelse ser ut til å ha vært psykososial. Han ville beholde skriftemålet på grunn av den «velgjerning som ligger i avløsningen, og på grunn av det gagn som det elles har for samvittigheten.»³⁸ I CA XI står det, «den private avløsning bør beholdes i menighetene, skjønt det ikke er nødvendig i skriftemålet å regne opp alle sine synder.»³⁹ Det private skriftemålet ble løftet frem og felles skriftemål ble stanset. Flere lutherske kirker forbød felles

³³ Sundberg, *Worship as Repentance: Lutheran Liturgical Tradition and Catholic Consensus*, 47.

³⁴ Sundberg, 50–51.

³⁵ Fæhn, *Gudstjenestelivet i Den norske kirke: fra reformasjonstiden til våre dager*, 121.

³⁶ Hansen, «Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur», 37.

³⁷ Brilioth, *Svensk kyrkokunskap*, 249.

³⁸ Confessio Augustana, *Konkordieboken - Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelsesskrifter*, 46.

³⁹ Confessio Augustana, *Konkordieboken - Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelsesskrifter*.

syndsbekjennelse i kirken⁴⁰ og «verken Luthers tyske eller latinske messe (1523 og 1526) har syndsbekjennelse med.»⁴¹ Felles syndsbekjennelse var kanskje likevel ikke helt uaktuelt for Luther. I et brev til Bystyret i Nüremburg skrev Luther sammen med Melanchthon at «vi mener at felles absolusjon ikke skal avvises eller avskaffes.»⁴² Det er likevel viktig å merke seg at dette utsagnet kun omhandler felles absolusjon. Det blir ikke nevnt noe om felles syndsbekjennelse i brevet. Basert på det vi vet om Luther og skriftemålet, kan mye tyde på at Luther ikke ville støttet en felles syndsbekjennelse både fordi den kan oppleves av kirkegjengere som tvang, og fordi den ikke tillater det enkeltmennesket å bli hørt og sett, slik skriftemålet tillater.

1.7.3 Skriftemålet i Norge etter reformasjonen

Etter Norge ble reformert skulle det ta lang tid før noe som lignet felles syndsbekjennelse dukket opp.⁴³ Skriftemålet i Norge ble gjennomført før messen, som en forberedelse på nattverden. Prestene merket utover 1600- og 1700-tallet at disse skriftemålene tok stadig mer tid, blant annet på grunn av prestemangel. Gruppe-skriftemål ble gradvis innført, og etter hvert ble det vanlig å ha en felles bekjennelse før, og fellesbønn etter skriftemålene, for å effektivisere prosessen ytterligere. Fæhn kaller dette å «liturgisere» skriftemålet.⁴⁴ Prestene hadde en felles tale til alle som kom for å skrifte istedenfor at synderen tilstod sin synd. Dette ble kalt allment skriftemål.⁴⁵ I løpet av 1800-tallet ble også allment skriftemål mindre vanlig, og etter at mange kirkegjengere protesterte imot at kirken knyttet sammen

⁴⁰ Sundberg, *Worship as Repentance: Lutheran Liturgical Tradition and Catholic Consensus*, 84–85.

⁴¹ Balsnes og Henriksen, «'Mykere' forståelse av synd? - Om syndsbekjennelser i Den Norske Kirke», 174.

⁴² Luther, Krodell, og Lehmann, *Letters III*, 50:77. Min oversettelse fra engelsk: «we do not consider that general absolution is either to be rejected or to be abolished.»

⁴³ Fæhn, *Gudstjenestelivet i Den norske kirke: fra reformasjonstiden til våre dager*, 124.

⁴⁴ Fæhn, 265–67.

⁴⁵ Holter, *Kom, tilbe med fryd: innføring i liturgikk og hymnologi*, 172.

skriftemål og nattverd ble skriftemålsreformen i 1886 innført som gjorde at skriftemål ikke lengre var nødvendig for å motta nattverd.⁴⁶

Felles syndsbekjennelse som eget ledd i gudstjenesteliturgien i DNK kom først i 1887, men da som en valgfri messeordning hvor ordene ble lest opp av presten alene.⁴⁷ Frem mot 1920 utviklet Gustav Jensen en ny form for gudstjeneste ved å bruke individualpsykologiske prinsipper hvor liturgien skulle gjenspeile livet til en kristen fra omvendelse og bot til tro og kjærlighet. Jensen ønsket å kople gudstjenesten til kristenlivets psykologi.⁴⁸ Han baserte seg på Gerhard Ebeling som mente det var viktig å være klar over at man er et syndig menneske før man møter en nådig Gud.⁴⁹ Det var slik syndsbekjennelsen ble del av gudstjenesten, opplest av presten. Det var ikke før i Prøveordningen i 1969 og Høymessen i 1977 at forsamlingen skulle ta aktivt del i syndsbekjennelsen.⁵⁰

1.7.4 De historiske restene

I boka *Gudstjeneste à la carte* blir gudstjenesteformen fra 2003 analysert og forfatterne merker seg at førstepersons-pronomenene i bekjennelsesliturgien fra 2003 trolig er rester fra ordene som ble brukt i det individuelle skriftemålet.⁵¹ I dag kan man velge mellom ulike versjoner av syndsbekjennelsen, hvor noen er i førsteperson og andre er i tredjeperson.⁵²

⁴⁶ Holter, 172.

⁴⁷ Fæhn, *Messe med mening: praktisk-liturgiske refleksjoner*, 64–65.

⁴⁸ Hansen, «Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur», 38.

⁴⁹ Henriksen, «Hvordan lar vi liturgien uttrykke vår teologiske forståelse av synd?», 390.

⁵⁰ Fæhn, *Messe med mening: praktisk-liturgiske refleksjoner*, 64–65.

⁵¹ Balsnes og Henriksen, «'Mykere' forståelse av synd? - Om syndsbekjennelser i Den Norske Kirke», 174.

⁵² «Ordning for hovedgudstjeneste», 24–25.

1.7.5 Manglende historisk grunnlag for felles syndsbekjennelse

Som vi har sett var det lite som lignet felles syndsbekjennelse før på 1500-tallet. Med reformasjonen tok Luther et oppgjør med tanken om å rense seg før nattverd, men var tilhenger av privat skriftemål og ville trolig vært skeptisk til felles syndsbekjennelse. I Norge skjedde en gradvis overgang fra privat skriftemål til allment skriftemål fra 1600- til 1800-tallet grunnet et behov for effektivisering. Felles syndsbekjennelse, i den form den har i dag, ble først innført i høymessen i 1977. Det historiske grunnlaget for å gjennomføre felles syndsbekjennelse virker ikke som et tungtveiende argument for å beholde praksisen. Det magre historiske grunnlaget for felles syndsbekjennelse var ett av argumentene som ble brukt for i forslaget om å fjerne syndsbekjennelsen fra kirkehåndboken i Den Svenske Kirke i år 2000. I rapporten stod det, «Det kan altså inte på något sätt hävdas att syndabekännelsen/ bönen om förlåtelse hör till huvudgudstjänstens grundläggande beståndsdelar.»⁵³ Felles syndsbekjennelse ble ikke regnet som en nødvendig del av gudstjenesten. Dette forslaget ble regnet som for radikalt og ble ikke godkjent,⁵⁴ men belyste svakhetene i den historiske forankringen av liturgidelen. De psykososiale argumentene for å ha felles syndsbekjennelse er tvetydige og det historiske grunnlaget er svakt, men hva er det bibelske grunnlaget?

1.8 Det bibelske grunnlaget for felles syndsbekjennelse

1.8.1 Svake bibelske argumenter for felles syndsbekjennelse i NT

Når teologer forsvaret det bibelske grunnlaget for felles syndsbekjennelse blir som regel GT-tekster sitert, men det finnes også noen eksempler på at teologer referer til NT. Slike referanser er ofte vage og generelle. Hegstad siterer for eksempel Matt 6,12 som argument for syndsbekjennelse i liturgien i kirken. Han skriver, «Jesu disipler må daglig be: «Tilgi oss vår skyld» (Matt 6,12)».⁵⁵ Dette er en god generell oppfordring til å be

⁵³ Hansen, «Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur», 44.

⁵⁴ Adolfsson, «Beredd till förlåtelse - En studie av nio inledningsord i 2012 års förslag till kyrkohandbok för Svenska kyrkan», 34.

⁵⁵ Hegstad, *Den virkelige kirke: bidrag til ekklesiologien*, 35.

om tilgivelse, men gir ikke grunnlag for en felles syndsbekjennelse. Hegstads sitat kunne likegodt blitt brukt som argument for privat skriftemål som for felles syndsbekjennelse. Hegstad skriver videre, «Verken som enkeltkristne eller som felleskap kommer man utenom å bekjenne sine synder. Fordi den sanne hellighet forutsetter syndsbekjennelse og syndstilgivelse, viser kirkens hellighet seg nettopp gjennom felleskapets karakter som et syndsforlatelsens fellesskap, der de som er blitt tilgitt av Gud også tilgir hverandre (Matt 6,12;Ef 4,32;Kol3,13.)».⁵⁶ Igjen argumenterer Hegstad godt for at enkeltmedlemmer i menigheten skal tilgi hverandre, men ser ikke ut til å forsvare en kollektiv syndsbekjennelse.

1.8.2 Svake bibelske argumenter for felles syndsbekjennelse i GT

Ifølge Geir Hansen er syndsbekjennelsesliturgien i DNK bygget på «kultiske renhetsideer, med røtter langt tilbake i den gamle pakts tempeltjeneste.»⁵⁷ Han argumenterer for at det er en svakhet at syndsbekjennelsen bygger på tekster fra GT som handler om renselse. Hansen skriver, «det er lett å se at den sterke understrekningen av menneskets syndighet i Alterboken av 1920 («Se i naade til mig arme, syndige menneske, som har krænket dig med tanker, ord og gjerninger, og kjender den onde lyst i mit hjerte!») er influert av gammeltestamentlige kalls- og botsberetninger.»⁵⁸ Hansen merker seg at syndsbekjennelsen fra 1920 likner Jesajas kallsvisjon i Jes. 6 og Davids botssalme i Salme 51. Den sistnevnte salmen handler om Davids utroskap og drap av Uria (2. Sam. 12). For Hansen er det viktig at syndsbekjennelsen ikke likner på slike tekster fordi disse tekstene omhandler store konkrete synder som bekjennes og bøtes for. Hansen skriver, «Selv om enkeltmennesker kan fortelle om tilsvarende erfaringer også i vår tid, kan ikke slike erfaringer og bekjennelse av urenheter og personlig ondskap gjøres til betingelse for deltakelse i menighetens felles gudstjeneste.»⁵⁹ Hansen ønsker et større skille mellom den individuelle

⁵⁶ Hegstad, 35.

⁵⁷ Hansen, «Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur», 39.

⁵⁸ Hansen, 38.

⁵⁹ Hansen, 42.

synder som utfører enkeltsynder og felleskapet som utfører kollektiv synd. Han skriver, «Det må etableres en liturgisk forståelse for syndsbekjennelse som felles handling, basert på andre forutsetninger enn dem som tradisjonelt har vært knyttet til det individuelle skriftemålet.»⁶⁰ En protestantisk liturgi bør være tydelig plantet i evangeliet og tilhøre den nye pakt. Liturgien bør ikke føre mennesker inn i en lovisk mentalitet som sidesetter hvor altomsluttende Jesu kjærlighet og nåde er. Det virker som om Hansen helst ser at man unngår å bruke GT-tekster som grunnlag for felles syndsbekjennelse. Andre teologer sier seg uenig i dette.

1.8.3 Sterke bibelske argumenter for felles syndsbekjennelse i GT

Brueggemann argumenterer for at renselse er noe som bør gjøres igjen og igjen, selv av kristne i dag. Om vers 30 i Leviticus 16 skriver han, "It is unfortunate that the nature of kippur has been conventionally translated as 'atonement' and then popularly understood by Christians as 'at-one-ment'"⁶¹ I følge Brueggemann har kristne ofte forstått nåden som noe som skjer én gang, mens han argumenterer for at den bibelske tanken er at renselse skal skje igjen og igjen. Brueggemann mener at renselse ikke er utdatert, men er en praksis som fortsetter i NT og bør fortsette inn i vår tid. I Hebreerne 7-10 mener Brueggemann å se at det jødiske samfunnet fortsatte å utøve hellighetslovene som et samsvar med deres tro på Kristus.⁶² Han argumenterer også for at Paulus trolig var enig i dette fordi ordet *ilasterion*, som betyr «måte å sone» blir brukt i Rom 3:25. Dette bruker Brueggemann som et tegn på at Paulus var avhengig av symbolikk fra renselsestradisjonen i GT for å få frem radikaliteten i Jesu renselse.⁶³ Brueggemann mener at behovet for renselsesritualer ligger latent i mennesket. Vanlige former for tilgivelse kan gi noe han kaller «unsettled

⁶⁰ Hansen, 41.

⁶¹ Brueggemann, *Theology of the Old Testament: Testimony, Dispute, Advocacy*, 193.

⁶² Brueggemann, 194.

⁶³ Brueggemann, 194.

‘residue of ache’»,⁶⁴ eller «rester av smerte.» Bruggemann argumenter for at slik smerte kan fjernes ved handling i det prestelige domenet i form av hellige handlinger av en prest.⁶⁵ Brueggemanns argumenter for at GTs renselsesritualer bør gjennomføres i dag, er argumenter for felles syndsbekjennelse.

I likhet med Brueggemann argumenterer Lathrop for at Paulus verdsatte GT høyt til bruk i menighetsfellesskapet. Han skriver, «For Pauline Christians, the life-giving and creative mercy of God in the Old Testament is the same life-giving and creative mercy they hear in the story of Jesus.»⁶⁶ Lathrop mener også at bibeltekster, gjerne hentet fra GT, bør være basis for liturgi i gudstjenester i dag.⁶⁷ Det finnes også gode argumenter for å benytte GT i liturgi i NT.

I Apostlenes gjerninger 2:42 leser vi at etterfølgere av Jesus holdt seg trofaste til «bønnene.» Den bestemte formen av dette substantivet gjør at mange bibelkommentatorer tror det her er snakk om jødiske bønner. F.F. Bruce skriver om dette verset: «The community’s prayers would follow Jewish models, but their content would be enriched because of the Christ-event.»⁶⁸ De første etterfølgerne av Jesus benyttet seg av bønnetekster hentet fra GT. På samme måte bør kirken i dag kunne benytte seg av tekster i GT til bønn og liturgi, i for eksempel en felles syndsbekjennelse.

1.8.4 Et sterkt bibelsk argument for felles syndsbekjennelse i NT

Som vi har sett finnes det, tross sterk kritikk av Hansen, gode argumenter for felles syndsbekjennelse i GT. Jeg har også funnet et godt argument for felles syndsbekjennelse i NT. I Luk 11:1 spør en av Jesu disipler om Jesus kan lære dem å be. Jesus svarer med *Fader Vår-teksten* i Luk 11:2-4. I Luk 11:4a sier Jesus: «Tilgi oss

⁶⁴ Brueggemann, 195.

⁶⁵ Brueggemann, 195.

⁶⁶ Lathrop, *Saving Images: The Presence of the Bible in Christian Liturgy*, 31.

⁶⁷ Lathrop, 3.

⁶⁸ Bruce, *NICNT-20*, 76.

våre synder»⁶⁹ (ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν).⁷⁰ Denne teksten (og parallelverset i Matt 6:12a), viser minst to gode argumenter for å ha felles syndsbekjennelse i gudstjenesten. (1) Jesus undervise sine disipler i å få sine synder tilgitt av Gud i felleskap og (2) Jesus ber disiplene gjenta bønnen om tilgivelse ofte.

(1) Det er tydelig at bønnen Jesus lærer bort skal bes i felleskap, både fordi pronomenene bøyes i flertall i ordene «oss» (ἡμῖν) og «vår» (ἡμῶν), og fordi bønnen er tydelig inspirert av en tradisjonell jødisk bønn, som ble fremført i felleskap. David Clark argumenterer for at Jesus viser til en jødisk bønnetradisjon når han underviser i *Fader Vår*. *Fader Vår* likner jødisk bønneliturgi som vi finner i *Kaddish*, *Shema* og *Amidah*.⁷¹ Clark skriver, "In traditional Jewish prayer there is a deep consciousness of how individuals are connected to their community."⁷² Clark argumenterer for at Jødisk bønn før og i Jesu tid, ikke bare ble fremført i felleskap, men også handlet om felleskap. Jesus instruerer sine etterfølgere til å fremføre *Fader Vår* på samme måte: i felleskap.

(2) I denne jødiske bønnetradisjonen som Jesus bygger på, skulle bønnen fremføres tre dager hver dag: morgen, ettermiddag og kveld, på samme måte som ofringen i tempelet skjedde tre ganger om dagen. Denne historiske detaljen gir *Fader Vår* en ekstra dimensjon hvor det blir klart at Jesus ville erstatte tempelsystemet. Clark skriver om Jesu gjerning på korset: "his body would become what the temple was always intended to be, a house of prayer for all nations."⁷³ Ifølge Clark viser Jesus at Han fungerer som det nye tempelet som tillater bønn for alle nasjoner på en måte som tempelordningen ikke kunne. Gjennom bønnen *Fader Vår* kan mennesker komme i direkte kontakt med Gud, og få deres synder tilgitt i felleskap,

⁶⁹ Bibelen, *Bibelen 2011* Luk 11:4a.

⁷⁰ Strutwolf, *NA28* Luk 11:4a.

⁷¹ Clark, *On Earth as in Heaven: The Lord's Prayer from Jewish Prayer to Christian Ritual*, 34–38.

⁷² Clark, 28.

⁷³ Clark, 21.

uten prester som mellommenn og uten å måtte ofre i tempelet. Jesus ser ut til å instruere sine etterfølgere i å be om tilgivelse som liturgi, sammen og ofte, på en liknende måte som jødene ofret i tempelet.

Argumentene for felles syndsbekjennelse som jeg har hentet fra *Fader Vår* kan virke innlysende, og det er derfor overraskende at ikke teologer som Hegstad og andre bruker dem. Det kan synes noe overraskende at teologer ikke har brukt *Fader Vår* som hovedbegrunnelse for hvorfor kirken skal ha felles syndsbekjennelse som liturgisk ledd.

2 Konklusjon:

Som vi har sett finnes det gode psykososiale og bibelske argumenter for å ha felles syndsbekjennelse på tross av at det historiske grunnlaget for riten er svak. Som Brueggemann og Henriksen har vist oss, kan en felles syndsbekjennelse minne mennesker om deres potensiale for ondskap og deres del i kollektiv synd, noe som kan være godt for et moderne menneske i en individualistisk verden. På den andre siden, finnes det eksempler på at felles syndsbekjennelse kan føre mennesker inn i skam og en misforstått syndsforståelse. Det kirkehistoriske grunnlaget for syndsbekjennelsen er svakt. Den syndsbekjennelsen som DNK utfører i gudstjenester i dag ble ikke innført før i 1977 og er altså relativt ny i kirkehistorien. Felles syndsbekjennelse er i dag er annerledes enn slik syndsbekjennelsen historisk ble gjennomført. De bibelske argumentene som blir brukt for felles syndsbekjennelse er ofte hentet fra GT, noe som Geir Hansen synes er problematisk fordi det kan fremme en tanke om at mennesker trenger renselse, slik jøder fikk gjennom tempelriter. Som jeg har vist, er Brueggemann uenig i dette og mener at renselse kan være positivt for moderne kristne. Jeg viste også at det finnes skriftsteder i Apostlenes gjerninger som viser til at de første kristne ba jødiske bønner i tempelet. Det beste bibelske argumentet for felles syndsbekjennelse er likevel trolig å finne i *Fader Vår* i NT fordi Jesus ser ut til å instruere sine etterfølgere til å be om tilgivelse fra Gud i felleskap. I likhet med jødiske liturgiske bønner som *Kaddish*, *Shema* og *Amidah* er *Fader Vår* trolig ment til å bli bedt ofte, som liturgi i forsamlinger. Kanskje kan *Fader Vår* være et ubrukt og godt argumentet for felles syndsbekjennelse?

3 Litteraturliste

Adolfsson, Stefan. «Beredd till förlåtelse - En studie av nio inledningsord i 2012 års förslag till kyrkohandbok för Svenska kyrkan». Lund Universitet, 2013.

Atkinson, J. *Luther: Early Theological Works*. The Library of Christian Classics. Presbyterian Publishing Corporation, 1962.

Balsnes, Anne Haugland, og Jan-Olav Henriksen. «'Mykere' forståelse av synd? - Om syndsbejennelser i Den Norske Kirke». I *Gudstjeneste à la carte: liturgireformen i Den norske kirke*, redigert av Anne Haugland Balsnes, Solveig Christensen, Jan Terje Christoffersen, og Hallvard Olavson Mosdøl. Trondheim: Verbum akademisk, 2015.

Bibelen. *Bibelen 2011*. 2011. utg. Oslo: Bibelselskapet, 2011.

Brilioth, Yngve. *Svensk kyrkokunskap*. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, 1946.

Bruce, F. F. *The Book of the Acts*. New International Commentary on the New Testament. Grand Rapids: Eerdmans, 1988.

Brueggemann, W. *Theology of the Old Testament: Testimony, Dispute, Advocacy*. Fortress press books. Minneapolis: Fortress Press, 2012.

Clark, D. *On Earth as in Heaven: The Lord's Prayer from Jewish Prayer to Christian Ritual*. Minneapolis: Fortress Press, 2017.

Confessio Augustana. *Konkordieboken - Den evangelisk-lutherske kirkes bejennelsesskrifter*. Oslo: Lunde forlag, 1985.

Day, J., B. Gordon-Taylor, og Alcuin Club. *The Study of Liturgy and Worship: An Alcuin Guide*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 2013.

Den Norske Kirke. «Mer himmel på en truet jord - Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft mot 2030». Kirkemøte. Trondheim, 11. november 2021. Arkivsak: 20/02184-16.

Drimbe, Amiel. *The Church of Antioch and the Eucharistic Traditions (ca. 35–130 CE)*. 1. utg. Oxford: Mohr Siebeck, 2020. <https://doi.org/9783161583087>.

Fæhn, H. *Messe med mening: praktisk-liturgiske refleksjoner*. Liturgisk skriftserie. Oslo: Luther, 1998.

Fæhn, Helge. *Gudstjenestelivet i Den norske kirke: fra reformasjonstiden til våre dager*. Oslo: Universitetsforlaget, 1994.

Hansen, Geir. «Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur». *Halvårstidsskrift for praktisk teologi*. u.å., 2–2006, årgang 23 utgave.

Hegstad, Harald. *Den virkelige kirke: bidrag til ekklesiologien*. KIFO perspektiv. Trondheim: Tapir akademisk forlag, 2009.

Henriksen, Jan-Olav. «Hvordan lar vi liturgien uttrykke vår teologiske forståelse av synd?» *Kirke & kultur - universitetsforlaget*. 2010, 4 utgave.

Henriksen, J.O. *Imago Dei: den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2003.

Holter, S.W. *Kom, tilbe med fryd: innføring i liturgikk og hymnologi*. Oslo: Solum, 2008.

Lathrop, Gordon W. *Saving Images: The Presence of the Bible in Christian Liturgy*. Minneapolis: Fortress Press, 2017.

Luther, M., G.G. Krodel, og H.T. Lehmann. *Letters III*. Bd. 50. Luther's Works. Philadelphia: Fortress Press, 1975.

«Mandates 4.3». I *The Ante-Nicene Fathers*, Bd. 2. Buffalo: Christian Literature Publishing, 1885.

Modéus, Martin. *Menneskelig gudstjeneste-Om gudstjenesten som relation og ritual*. København: Forlaget Alfa, 2007.

«On Penitence 7». I *The Ante-Nicene Fathers*, Bd. 3. Buffalo: Christian Literature Publishing, 1885.

«Ordning for hovedgudstjeneste». Den Norske Kirke. Åpnet 6. november 2021.

https://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-troen/gudstjeneste---liturgi/gudst2011_2012_ordning_hovedgudstj_bokm.pdf.

Redse, Arne. «Gathered together in Jesus' name - a Historical Outline of the Sunday Liturgy & An Exploration for a New Chinese Lutheran Liturgy». *Taosheng Publishing House*. 1996.

Strutwolf, Holger, red. *Novum Testamentum Graece*. 28th utg. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

Sundberg, W. *Worship as Repentance: Lutheran Liturgical Tradition and Catholic Consensus*. Grand Rapids, Michigan: Eerdmans Publishing Company, 2012.